

Områdesnämnden för humanvetenskap

Elisabeth Wåghäll Nivre
Vicerektor

Justitiedepartementet
Regeringskansliet

Handläggare:
Karolina Alveryd

Yttrande över remiss: Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn (Ds 2018:23)

Områdesnämnden för humanvetenskap har ombetts att till Justitiedepartementet inkomma med synpunkter på remiss av promemorian *Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn (Ds 2018:23)*. Promemorian har remitterats till Juridiska fakulteten och Samhällsvetenskapliga fakulteten. Synpunkter har inkommit från Juridiska fakulteten och redovisas i bifogad bilaga, som utgör områdesnämndens svar.

Elisabeth Wåghäll Nivre

Karolina Alveryd

Karolina Alveryd
Utredare
Juridiska fakultetskansliet

Områdesnämnden för humanvetenskap

Remiss: Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn (Ds 2018:23)

1. Inledning

Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet har genom remiss anmodats avge yttrande angående rubricerade departementspromemoria.

Promemorians huvudsakliga frågeställningar och förslag rör följande:

- Frågan var barnpornografibrottet bör vara placerat i BrB (under brotten mot allmän ordning, som det är nu – BrB 16:10 a – eller under brotten mot person, närmare bestämt under sexualbrotten i BrB kap 6);
- Frågan huruvida grovt barnpornografibrott enligt samma paragraf bör utvidgas i fråga om tillämpningsområde eller annars omstruktureras;
- Frågan huruvida straffskalan för grovt barnpornografibrott bör bibehållas eller förändras i skärpande riktning;
- Frågan huruvida beteckningen ”barnpornografibrott” bör behållas eller ersättas av en annan; och
- Frågan huruvida preskription skall avskaffas (eller preskriptionstiden förlängas) för vissa slags brott mot barn.

I det följande behandlas de nämnda förslagen/frågorna under egen rubrik.

2. Barnpornografibrottets placering

Barnpornografibrottet är i dag placerat i BrB 16:10 a, d v s i ett kapitel – med rubriken ”Brott mot allmän ordning” – som i tredelningen mellan brott mot person, brott mot allmänheten och brott mot brott mot staten systematiskt hör under *brotten mot staten*.¹

BrB kap 16 må till innehåll i fråga om brottstyper framstå som brokigt. Tillsammans med vad som kan karaktäriseras som mer direkta, konkreta angrepp mot den allmänna ordningen (upplopp, våldsam upplopp, ohörsamhet mot ordningsmakten, uppvigling) återfinns i kapitlet en del andra brottstyper av annan karaktär, som snarast, när det begav

¹ Förmögenhetsbrotten bör här också tilläggas som en egen grupp utanför uppdelningen, men i vissa hänseenden närmast brotten mot person.

sig, tänktes på som angrepp mot ett annat slags ordning, nämligen den "sedliga". När under arbetet med det som skulle bli BrB kapitlet för det som då kallades "sedlighetsbrott" önskades renodlat till att omfatta uteslutande sådant som idag (ungefär) skulle definieras som *sexualbrott*, avlägsnades vissa brottstyper för att flyttas till vad som i dag är BrB kap 16 rörande brott mot allmän ordning. I dag ryms i detta kapitel, utöver vad som nämnts ovan, bland annat djurplågeri, olaga våldsskildring, förargelseväckande beteende, förledande av ungdom och brott mot griftefrid.

Sexuella övergrepp som begås mot barn bestraffas enligt BrB kap 6, som brott mot person. Sådana brott definieras både straffrättsligt, processrättsligt och skadeståndsrättsligt som brott mot person. När ett sådant övergrepp t ex filmas, och (t ex) filmen sprids, blir barnpornografiregleringen tillämplig i konkurrens. Medan alltså brott enligt kap 6 i mycket stor utsträckning ses som brott mot person (bland annat i process- och skadeståndsrättsligt hänseende) har vad som regleras i BrB 16:10 a, barnpornografibrott, tidigare inte setts som riktat (eller i vart fall inte primärt eller huvudsakligen riktat) mot det barn som avbildas, utan i stället (eller också) mot allmänna intressen. Det har formulerats som att regleringen avser att skydda inte bara det enskilda barnet utan också barn i allmänhet (också uttryck som "barnet som idé" har förekommit).

Under senare decennier har emellertid allt oftare i olika sammanhang förts fram åsikten att även barnpornografibrott bör ses som riktat mot den avbildade, och – i något slags samklang därmed – att brottet i fråga bör flyttas till BrB kap 6, och därmed definieras som ett brott mot person (se s 66 f). Detta får sägas vara en mindre del i en mer generell utveckling som tycks gå ut på att flera brottstyper, som tidigare setts som riktade mot (eller i vart fall primärt eller huvudsakligen riktade mot) andra intressen än individuella brottsofferintressen, i högre utsträckning menas böra betraktas som brott mot *person* i olika relevanta hänseenden (jämfte barnpornografibrott kan i denna mer generella utveckling nämnas köp av sexuell tjänst, BrB 6:11, och egenmäktighet med barn, BrB 7:4).

När det gäller just barnpornografibrott är vad som komplicerar frågan bland annat bestämmelsens räckvidd i fråga om vilket slags material det är straffbelagt att handha: regleringen i BrB 16:10 a straffbelägger nämligen *inte* bara olika slags befattning med material som skildrar verkliga övergrepp, *utan också* befattning med material där det aldrig funnits något verkligt övergrepp – där det rör sig om fiktiva, uppfunna barn, exempelvis i en tecknad film. Detta gör det givetvis omöjligt att fullt ut betrakta brott enligt BrB 16:10 a som ett renodlat brott mot person.

Utredaren hade i promemorian att ta ställning till huruvida barnpornografibrottet bör flyttas till BrB 6 kap (vilket alltså definitionsmässigt, i grovsorteringen nämnd inledningsvis ovan, skulle ge det systematisk tillhörighet under brotten mot person). De skäl som i promemorian sammanfattande anges för och emot en sådan flytt är de följande (s 66):

"För en flytt till 6 kapitlet

- En flytt skulle innebära en markering att barnpornografibrott är ett allvarligt brott som kränker det avbildade barnets sexuella integritet.
- Barnpornografibrottet ska ses som ett sexualbrott begånget mot det enskilda barnet, åtminstone indirekt.

- Samtliga barnpornografiska bilder skildrar ett sexuellt motiv.
- Barnets ställning som målsägande i rättsprocessen skulle stärkas.
- Brottet skulle få högre ”status” i polisens utredningar.

För att låta brottet stå kvar i 16 kapitlet

- Barn i allmänhet kränks, inte endast det avbildade barnet. Samtliga gärningsformer och motiv innebär en kränkning av barn i allmänhet, däremot inte alltid en kränkning av ett enskilt barn.
- Det är själva yttrandet i bild som straffbeläggs snarare än de förfaranden som kan förekomma på bilden.
- Hur allvarlig en viss brottstyp är markeras genom straffskalan, inte placering i brottsbalken.
- Om det avbildade barnet i flertalet fall ska anses som målsägande, måste målsäganden identifieras och kontaktas i utredningen om barnpornografibrott, vilket hindrar en effektiv lagföring och riskerar att leda till orimligt långa utredningstider och till att resurser tas från andra utredningar, till skada bl.a. för de enskilda barnen.
- En flytt skulle innebära en risk för urholkning av intresset av att skydda barn i allmänhet från att kränkas.”

Utredaren föreslår att barnpornografibrottet *inte* skall flyttas till BrB kap 6 utan i stället bli kvar där det är, i BrB kap 16.

Fakultetsnämnden **instämmer i** promemorians bedömning. Någon flytt av brottet bör alltså **inte** genomföras.

De *fördelar* som lyfts fram med en flytt väger relativt lätt. Flera av dem kan säkerligen också uppnås på andra sätt än genom en flytt (så ”markeringen” att det är ett allvarligt brott o s v; detta avgörs inte av placering i brottskatalogen). Vidare är möjligheten till *målsägandeställning* för det avbildade barnet (i fall där ett sådant verkligt barn finns) i princip i princip inte avhängig av var i brottskatalogen kriminaliseringen är placerad: sådan ställning kan ges redan med den nuvarande placeringen i BrB 16 kap. Den kunde också utan tvekan vidareutvecklas (och ges i fler fall) inom ramen för ett bibehållande. Fördelarna som framhålls framstår för fakultetsnämnden mer som ett utflöde av den generella rörelsen att tillskapa fler regelrätta brottsoffer än som något annat.

De *nackdelar* som potentiellt vore förknippade med en flytt till 6 kap, i synnerhet de *utredningsrelaterade* (nämnda ovan och vidareutvecklade i promemorians avsnitt 3.3.4 och 3.3.6) i den utsträckning det innebär att brottet definieras som riktat (främst) mot det enskilda barnet, bör enligt fakultetsnämndens mening sammantaget ges större vikt.

Fakultetsnämnden vill här tillägga att å ena sidan ett visst brotts placering i ”grovsorteringen” i BrB, å andra sidan bestämmande av bärare av skyddsintresset (i det här fallet person eller stat) i och för sig inte hänger ihop på något nödvändigt sätt; det är i och för sig möjligt att flytta barnpornografibrottet till BrB kap 6 utan att det för den skull skulle behöva betraktas (fullt ut) som ett brott mot person. Så finns i BrB kap 6 redan koppleriregleringen, som inte i alla delar kan betraktas som att den rör ett brott mot person. Kraftig ambivalens i fråga om skyddsintressen och deras ”bärare” eller innehavare finns vidare exempelvis i fråga om brottet köp av sexuell tjänst. Där har det sagts att brottet riktar sig mot (åtminstone till en del) allmänna intressen. Detta har gjorts främst

för att undfly frågan varför inte samtycke, frivillighet från säljaren skall verka ansvarsbefriande för köparen (på det sättet att om säljaren inte förfogar över alla skyddsintressen som som straffbudet i fråga tänks skydda, kan säljaren heller inte ”samtycka bort” samtliga dessa intressen).

Om en flytt till 6 kap ändå skulle genomföras – och *om* med detta skulle anses följa (vilket inte är nödvändigt, se ovan) att barnpornografibrottet i högre utsträckning än tidigare skulle anses vara ett brott mot person (igen: i sådana fall där en verklig person ö h t person finns) blir det, som påpekas i promemorian (s 104 ff) viktigt att ta ställning till *konkurrensfrågor*. Där det med nuvarande placering av brottet har tänkts i termer av olika skyddsintressen och åtminstone delvis olika bärare eller innehavare av dem (vissa skyddsintressen bär upp regleringen i kap 6, andra skyddsintressen bär upp regleringen i BrB 16:10 a), med konsekvensen att som huvudregel ansvar skall utdömas enligt bägge stadganden, bleve det med en flytt, i de fall där vad som avbildas är ett verkligt övergrepp, möjligen så att ansvar *inte* skall utdömas i konkurrens: skyddsintresset och dess bärare vore samma (den sexuella integriteten, den enskilda personen).

Vidare, och anknutet: *Om* en flytt till 6 kap ändå skulle önskas genomförd – och (igen) med en sådan flytt skulle anses följa att brottet i högre utsträckning än tidigare skulle anses som brott mot person där någon verklig person finns – menar fakultetsnämnden att det kunde ytterligare utredas och därefter övervägas en uppdelning av barnpornografibrottet *i två* stadganden; de skulle då behandla (1) sådana fall där vad som avbildas är verkliga övergrepp och (2) sådana fall där detta inte är fallet (utan det rör sig om fiktiva barn). En sådan uppdelning vore ett potentiellt sätt att renodla regleringen. De förslag som i promemorian läggs fram utan att förordas, utredaren därtill ålagd, skulle i sådant hänseende inte fungera bra.

3. Förändringar rörande barnpornografi, grovt brott

I promemorian föreslås (avsnitt 4.1-2) vissa redaktionella förändringar i lagtexten rörande grovt barnpornografibrott, samt tas ställning mer generellt till frågan huruvida *mer* borde inkluderas i bestämningen av vad som skall bedömas som grovt brott.

Utredaren uttalar (s 129) att det inte finns anledning att föra in *fler* kvalificerande omständigheter i regleringen rörande grovt barnpornografibrott, och anger samtidigt (a s) att

”det är framför allt kränkningen av de utsatta barnen som ska få genomslag ... Ju större kränkning av barnen som bilden förmedlar, desto grövre barnpornografibrott”.

I linje härmed föreslås en omstrukturering som går ut på att just det nämnda skall vara i (första) fokus (s 131):

”Syftet med omformuleringen ... är att säkerställa att produktion av och annan befattning med bilder som kan antas skildra verkliga sexuella övergrepp mot barn får tydligt genomslag som en kvalificerande omständighet vid rubriceringsfrågan”.

Samtidigt föreslås att rekvisitet ”yrkesmässigt” utgår som överflödigt, då det som där tänks förmedlas täcks redan av andra rekvisit.

Fakultetsnämnden **tillstyrker** promemorians förslag i dessa delar. Det är *en* sak att vilja se barnpornografibrott som ett renodlat brott mot person (vilket bl a enligt ovan är problematiskt), en *annan* sak att vilja se brottet som värre när de övergrepp som skildras är verkliga. Den senare strävan kan, trots oklarheter i fråga om skyddsintressen och deras bärare, accepteras.

4. Straffskalan för grovt barnpornografibrott

I promemorian föreslås att minimistraffet för grovt barnpornografibrott skall höjas med tre månader: från sex till nio månaders fängelse. Som skäl härför anges bland annat (s 140 ff) *att* barnpornografibrottet då skulle kunna prioriteras högre av de brottsutredande myndigheterna, *att* barnpornografibrotten blivit grövre över tid samt *att* (s 142 ff) det skett andra höjningar (främst av minimistraff) för andra brottstyper för att driva upp straffnivåerna (nämnas kan brott enligt BrB 4:4 a, grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning).

Fakultetsnämnden **avstår från att yttra sig** (vill alltså varken tillstyrka eller avstyrka) rörande förslaget i denna specifika fråga, med kommentaren att det slags stegvisa skärpande av straffskalorna för olika brott som detta förslag är ett exempel på har genomförts och kommer att genomföras oavsett vad remissinstanser (eller för den delen utredare) må ha att säga: med en tillräckligt stark politisk vilja är det meningslösa ansträngningar.

5. Bör brottsbeteckningen "barnpornografi" behållas?

Utredaren hade att ta ställning till frågan huruvida rådande brottsbeteckning "barnpornografibrott" skall behållas eller i stället ersättas av en annan. Bakgrunden är att den nuvarande beteckningen från flera håll har kritiserats (se s 150 ff; bland annat för att om ordet "pornografi" används med ordet "barn" så kan detta ge intrycket av att barnet har samtyckt; ordet "pornografi" kan ge det sexuella övergreppet legitimitet och antyder delaktighet från barnets sida; ordet "barnpornografi" för tankarna till vuxenpornografin och de två företeelserna har inte någonting med varandra att göra; ordet "pornografi" betecknar sexuella skildringar med syfte att underhålla och väcka lust och bör därför inte sammankopplas med barn; ordet "barnpornografi" är missvisande då det indikerar en aktiv handling av barnet.

Utredaren är av uppfattningen att brottets beteckning *inte* skall ändras.

Fakultetsnämnden **instämmer i denna bedömning**. För att en inarbetad och i huvudsak fungerande brottsbeteckning skall ersättas av en annan måste krävas relativt starka skäl; några sådana har enligt fakultetsnämndens mening inte förts fram.

Det sagda innebär inte att det inte generellt är viktigt vad brottstyper döps till. Vissa poänger finns i princip också med ovan nämnda kritik. Men

(1) oavsett om där *hade* funnits tillräckligt starka skäl för förändring skulle inget av de konkreta förslag till förändrad lagtext som diskuteras i promemorian rimligen fungera bättre (detta gäller inte minst eftersom regleringen i BrB 16:10 a som ovan berörts inte innefattar övergrepp bara mot verkliga barn, utan också mot fiktiva sådana) och

(2) vunna erfarenheter i rubricerings- och rekvisitsbytesthänseende i BrB 6 kap under de senaste decennierna, med upprepade ändringar och förslag till sådana, borde mana till en generell, rätt kraftig, återhållsamhet.

6. Bör preskriptionstiden avskaffas (eller förlängas) för vissa slags brott mot barn?

I promemorian föreslås slutligen att *preskriptionstiden avskaffas helt* för vissa sexualbrott mot barn.

Bakgrunden är, i korthet, den följande.

(1) Att brott någon gång preskriberas har, på goda grunder, i svensk rätt såväl som annorstädes ansetts vara en god och viktig utgångspunkt. Den rådande svenska regleringen (liksom tidigare versioner av den) bygger på huvudtanken – har som utgångspunkt – att brott *skall* preskriberas. Genom lagändringar för några år sedan (i stor utsträckning en följd av internationella förpliktelser) kom dock situationen att förändras på det sättet att vissa brottstyper helt undantogs från preskription (se s 163 f); det rör sig om de allvarligaste formerna av uppsåtligt dödande och terroristbrott som innefattat sådant dödande, samt vissa brott enligt Romstadgan för Internationella brottmålsdomstolen (folkmord, brott mot mänskligheten och grov krigsförbrytelse)

(2) Vid många av sexualbrotten mot barn gäller, till skillnad från huvudregeln (enligt vilken preskriptionstiden räknas från den dag då brottet begicks), att preskriptionstiden räknas från den dag som barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år (se BrB 35:4 st 2). Detta har att göra med att sexualbrott mot barn inte sällan upptäcks först efter lång tid, eftersom barnen av olika skäl inte förmår berätta om händelserna förrän de blir äldre (s 169). Det gäller inte minst när brott begåtts av närstående, men också andra skäl kan anges: att barnet var så ungt vid brottet att innebörden inte står klar förrän långt senare; att barnet på grund av rädsla, skuld- eller skamkänslor inte vågar berätta om vad som skett, med mera.

Fakultetsnämnden **avstyrker** promemorians förslag om avskaffad preskription.

Fakultetsnämnden finner inte att det i promemorian presteras något egentligt stöd för uppfattningen att den mer generella och huvudsakliga ståndpunkten – att brott i princip skall preskriberas – bör frångås i dessa slags fall. Statistiken (se 6.4.3 och 6.5.2) ger vid handen att det praktiska behovet är lågt eller till och med mycket lågt, jfr citat s 191:

”Sett enbart utifrån statistiken ... är det svårt att motivera ett behov av förlängd eller avskaffad preskription för sexualbrott mot barn. Det är förhållandevis få fall där åklagare beslutat om preskription för sådana brottsmisstankar, sett till hur många brottsmisstankar som kommer in till åklagaren. I media har dock ett mindre antal fall sexualbrott (sic!) mot barn uppmärksamrats, där det rör sig om sexualbrott mot barn som preskriberats eller riskerar att preskriberas. Det är förståeligt att det leder till upprördhet när allvarliga sexualbrott mot barn inte kan lagföras innan preskriptionstiden löper ut. Starka reaktioner måste i dessa fall sägas ha skäl för sig.”

Samma slutsats finns efter läsning av s 198 ff, som avhandlar ”Åklagares erfarenheter av preskriberade brottsmisstankar”, och t ex s 201 (där det uttalas att preskriptionsfrågorna ”inte upplevs som ett stort problem i dag. Det framstår som tveksamt att förändra preskriptionsbestämmelserna utan att det finns ett klart behov”).

I ljuset av vad som i promemorian redogörs för framstår det närmast som en överraskning när det (s 205 ff) föreslås att preskription skall avskaffas för de allvarligaste sexualbrotten

mot barn. Fakultetsnämnden **avstyrker**, som sagts redan ovan, detta förslag. Detta innebär *också* att fakultetsnämnden inte anser sig behöva ta ställning till vissa ytterligare diskussioner i promemorian, närmare bestämt dess förslag att preskription *inte* skall avskaffas vid vissa andra brottstyper riktade mot barn: preskription bör inte avskaffas för några brottstyper mot barn (förutom för sådana som redan är avskaffade; när det handlar om dödande). Det finns och måste finnas grader i helvetet, och långt från tillräckliga skäl har presterats för förslaget i dessa delar. Om något – av någon anledning, en anledning som fakultetsnämnden i så fall inte kan se – skulle anses behöva förändras, bör det ske genom ytterligare *förlängning* av preskriptionstider (något som också diskuteras), inte genom avskaffande av dem; detta behåller den principiella inställningen intakt.

Fakultetsnämnden noterar i sammanhanget avslutningsvis en intressant förändring i den diskurs som promemorian skriver in sig i: när det t ex talas ungefär i termer av vad som kan framstå som "stötande" görs detta uteslutande ur ett punitivt och brottsofferorienterat perspektiv: inte mycket tycks finnas kvar att hämta för sådana argument, tidigare bedömda som rätt viktiga, som har att göra med förövarsidan: att en förövare kan ha något slags intresse – till och med ett i någon bemärkelse legitimt sådant – av att möjligheten att kunna åtalas och fällas inte sträcker sig för evigt.

Remissvaret har på fakultetsnämndens uppdrag beslutats av dekanus, professor Jessika van der Sluijs. Yttrandet har beretts av professor Claes Lernestedt. Föredragande har varit utredare Karolina Alveryd. Yttrandet har expedierats av Juridiska fakultetskansliet.

Jessika van der Sluijs

Karolina Alveryd

Stockholms
universitet

Dnr SU FV-1.1.3-2542-18

2018-09-21

Tina Sjöberg
Stockholms universitet

Områdesnämnden för humanvetenskap

Yttrande över promemorian *Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn* (Ds 2018:23)

Samhällsvetenskapliga fakulteten har erbjudits att inkomma med ett yttrande till Områdesnämnden för humanvetenskap över betänkandet *Vissa frågor om barnpornografibrottet och om avskaffad preskription för allvarliga brott mot barn* (Ds 2018:23).

Samhällsvetenskapliga fakulteten avstår från att yttra sig beträffande denna remiss.

Detta beslut har fattats av dekanus Astri Muren och föredragande har varit handläggare Tina Sjöberg.

Astri Muren
Dekanus

Tina Sjöberg
Handläggare

Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden